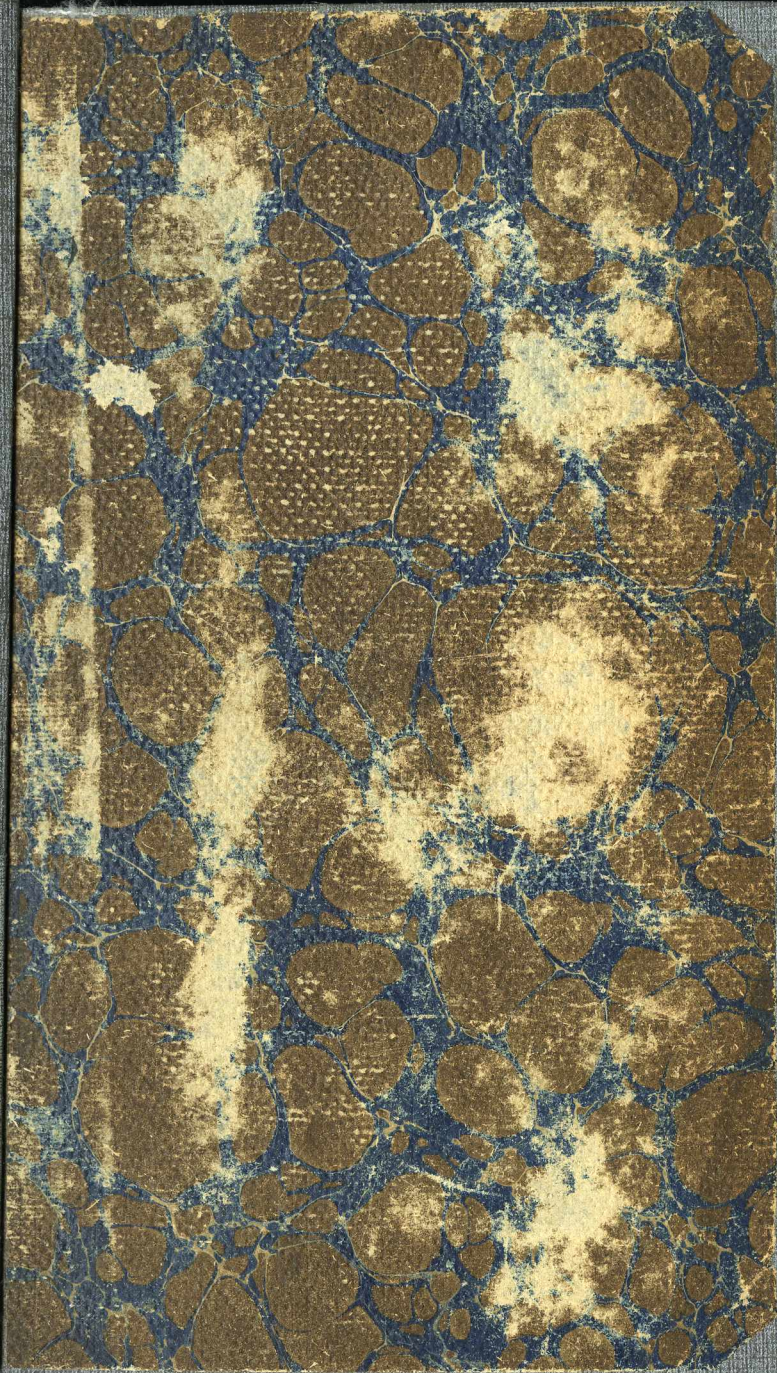

Politikai
röpiratok.

106.

106
857

AZ ISKOLAI
TAKARÉK-PÉNZTÁRAKRÓL.

SZÓZAT A TANÍTÓKHOZ ÉS TANÍTÓNÖKHEZ.

FRANZIÁUL ÍRTA

LAURENT F.

FORDITOTTA

—Y. —T.

(Benzon Lőrinc.)

12.

BUDAPEST, 1875.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

Ára 20 kr.

AZ ISKOLAI
TAKARÉK-PÉNZTÁRAKRÓL.

SZÓZAT A TANÍTÓKHOZ ÉS TANÍTÓNÖKHEZ.

FRANZIÁUL IRTA

LAURENT F.

FORDITOTTA

—I. —T.

(Csengery László.)

BUDAPEST, 1875.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

12

DEBALLAGI MÓR,

Franklin-Társulat nyomdája

BEVEZETÉS.

Weisz Bernát úr a fővárosi képviselők közgyűlésén indítványt tett az iskolai takarékpénztárak behozása iránt.

Ezen eszme Belgiumban keletkezett.

Guinard János 1867-ben meghalván, Gand városát tette örökösévé, azzal a kikötéssel, hogy hátrahagyott vagyonából minden ötödik évben 10000 franknyi jutalom adassék annak, a ki a legjobb munkát írja, avagy a legjobb találmányt fedezi fel a munkás osztály anyagi és értelmi állapota javítása érdekében.

Ezen jutalom egy bíráló bizottság által, melynek a derék Laveleye Emil is tagja volt, Laurent-nak, a gandi egyetem tanárának, íteltetett oda, azon kis értekezésért, a melyet a tanítóképző intézet növendékei előtt tartott.

„Alig néhány lapnyi az egész értekezés, mond a bíráló, de az eszme, a melyet fejteget, olyan igaz, olyan termékeny a jövőre nézve, s a hol, miként Gandban, már alkalmaztatott, olyan nevezetes eredményeket idézett már is elő, hogy, úgy látszik, már is megfelel a bírálók által kívánt majd minden feltételnek.“

Olyan eszmét terjeszt és tesz népszerűvé e kis mű, mely ha elterjed, valóban sokat tehet a munkás osztály sorsa javítására.

Nem szükség mutogatnunk a takarékoság hasznait. Csak az a kérdés, hogyan terjeszszük a hajlamot a takarékoságra? A felnőtt munkások közt terjeszteni nem kis feladat. Laurent jutalmazott kis műve kiáltólag megmutatja, mennyit tehet e részben az iskola. S ez érdeme főleg.

Hogy a mi tanítóink is olvashassák ez egyszerű, szép művet, ime közöljük fordításban. Eredetiben ezer meg ezer példányban kinyomatott az, — s a belga belügyminister minden tanítónak és tanítónőnek, a takarékpénztár pedig minden községi előjárónak megküldötte.

Látjuk e műből, hogy kettős feladat áll a tanítók előtt: megértetni a gyermekkel, hogy a takarékoság erény és egyedüli mód a munkásnak segíteni sorsán; aztán egyszersmind rászoktatni a takarékoságra. Tudjuk a megszokás hasznát és hatalmát; második természetünké válik. A ki ifjúkorában megszokja, bizonyára egész életén át takarékos, munkás és rendes ember lesz. A munkás családok azért nem tudnak takarítani, mert gyermek korukban nem adnak nekik rá példát.

Miért és miként kell a gyermeket a takarékoságra szoktatni és oktatni: ez iránt alapos utmutatással szolgál Laurent műve.

Fordításunk csak kevés változtatást tőn annak szövegén, a hol viszonyaink úgy kívánták. Nem olyan nálunk a takarékpénztári intézmény, mint Belgiumban. De habár mi nem is mondhatjuk el, hogy a takarékpénztár nálunk is az állam jóállása alatt áll, s ohajtanunk kell, hogy kis alaptőkével nagy összegű betéteket kezelő pénztáraink szervezésére a kormány és törvényhozás több gondot fordítson: el kell ismernünk, hogy hazánkban is vannak takarékpénztárok, a melyekre a nép megnyugvással bízhatja megtakarított összegeit.

A takarékpénztárnak, e jótékony intézetnek ismertetését terjesztetni, ezen okból egyik hasznos feladata az iskolának is.

Ez intézménynek népszerű ismertetését mesterileg adta már évek előtt Szemere Bertalan, egy rövid értekezésben, a melyet a miskolci takarékpénztár adott ki még 1847-ben. Sajnos, hogy egy népiskolai olvasókönyv szerkesztője sem ismerte és közölte mind ez ideig.

Lássunk belőle ismertetőül, némi mutatványt:

„Alig van a föld hátán édes magyar hazánknál istentől jobban megáldott ország, és mégis mindenütt szükséggel és szegénységgel találkozunk határai között, kivált pedig azon

alsóbb néposztálynál, mely földmivelésből, napszámból és tisztí kisebb vagy cselédi bérből él. A mezei földmivelőt csak egy szerencsétlenség, például szűk termés vagy marha-dög érje, már mindjárt a végromlás szélére jutott, — hogy magán segítsen, kénytelen házát, vagy földét, vagy szállójét, vagy zöld vetését, vagy marháit vesztegetett áron eladni, avagy uzsorásoktól igazságtalan nagy kamatra venni föl pénzt. A munkás napszámos csak néhány hétig betegeskedjék dolog időben, vagy a cseléd essék ki szolgálatából bármi rövid időre, — hogy éhen meg ne haljon, kénytelen a házat eladni feje s övéinek feje felől, vagy butorait és ruháit, mikkel testét fedezte. Valóban szomorú képe ez földmivelőink, napszámosaink és cselédeink árva helyzetének.“

„És vajon mi oka e keserves állapotnak? Legfőbb oka az, hogy nálunk az emberek nem eléggé szorgalmasak, de még kevésbé előre látók és takarékosak. Annak pedig, hogy nem eléggé gazdálkodók és takarékosak, egyik oka az, mivel az életben ez oly igen szükséges nemes tulajdonnak, t. i. a takarékoságnak ébresztésére bölcsek intézetek hiányoztak. A megtakarításra a nép kedvet nem érzett, mert a szegény ember egyszerre csak keveset, talán egypár forintot, takaríthat meg, és kiadhatta-e azt mindég biztosan? Nem volt-e rá elég példa, hogy mivel az együgyű földmivelő vagy cseléd a törvényeket nem értette, vagy talán az írást sem ismerte, megcsalták, s pénze vagy odaveszett, vagy csak hosszas fáradság és sok költség után jutott hozzá. Inkább tehát ládájában őrizte apró szerzeménykáját a becsületes földműves, napszámos vagy cseléd, ámbár az kárával esett, mert a heverő pénz nem gyümölcsözők. De azért is vonakodott eddig azt kamatra kiadni, mivel a szegény embernek a maga kevés takaréka minden isten adta áldott nap szüksége lehet; úgy de hol van olyan egyes ember, ki azon föltétel alatt vegyen pénzt fel, még pedig bármely kis összeget, hogy azt, bármikor kívánatit, minden nap és pedig kamatostól kész visszafizetni? Láttuk példáit annak is, hogy régi tiszték és cselédek esztendőközön vagy hónapokon át nem szedték ki béreiket, hagyván azokat a gazda kezében többre és többre

szaporodni, és némely szivtelen gazda vagy eltagadja a meg-
szolgált bért, vagy igazságtalan ráfogásokkal megcsonkítja.
Nem csuda tehát, ha efféle példák a népben a takarékoság és
mi ezzel együtt jár, a mértékletesség kedvét előlik,
és semhogy keresményeitől más foszsa meg, inkább maga
pazarolja el.“

„De ha menthető is e körülményekben az ilyen gondta-
lan vesztegetés, előre nem gondoskodó életmód, mit fogtok
csinálni, mint fogtok segíteni magatokon, ha a szükség, a be-
tegség sulyos napjai megérkeznek? A mult szenvedések ellen
már nincs segedelem, de a jövőben lehető csapások ellenében,
titeket ti földmivelők, napszámosok és cselédek, sőt áltá-
lában mind azokat, kik munka és bér után
éltek, ime figyelmeztetünk a takarékpénztár gyö-
nyörű és jótékony intézetére, mely olyan jó és hasznos a népre
nézve, mint istennek nyári esője, a mely pénz itt megfordul,
azon áldás van, mert azt a szorgalom szerezte és a mérsékle-
tesség takarította meg.“

Miután azon kérdésre, hogy egy becsületes, előrelátó,
józan életű ember miként és hányféleképen veheti hasznát
a takarékpénztáraknak, két gazda ember történetét adja elő,
ekkép folytatja Szemere:

„Mihelyt a földmivelő, napszámos vagy cseléd, avagy
bárki kevés pénzecskét összetakarított, ha csak egy forint is.
tüstént beadhatja a takarékpénztárba és attól kamatot is hűz.
A betevőnek nyugtatóul kis könyvet adnak, melybe a betétel
fel van írva. S valahányszor valamit az ember megtakarított,
azt mindig beteheti, s az új betét mindég szinte beiratik a
kis könyvbe. De mi főjő ez intézetben a szegény emberre
nézve? az, hogy a mint minden nap beteheti szerzelékét, azt a
szerint, a mint szüksége kívánja, naponként ki is veheti, sőt
kiveheti részenként is, mihelyt kis könyvét előmutatja. Ha
kamatozni egyes embernek adtam volna, az bezzeg a határnap
előtt nem tartozik visszafizetni egy fillért sem . . . ki a taka-
rékpénztárba adja pénzét, az csendesen alhatik, nincs sem
ügyvédre, sem bíróra szüksége, pénzét per nélkül és akár
mikor felveheti.“

„Ha nincs a betett pénzre szükségem ott hagyhatom bizvást, a takarékpénztárban mindég kamatozik. És ha fél-évig nem veszem ki a kamatot, a kamat is tőkévé válván, ekképen a kamattól is hoz kamatot. Ellenben a ki egyes embernek kölcsönzi ki pénzét, e jótéteményben sem részesül, egyes ember a kamatnak kamatját nem tartozik fizetni.

„De, — írja tovább Szemere, — azért is jó a takarékpénztár, mivel biztosítja az embert önmaga ellen. Ha körül-ünk van a pénz, könnyen elvesztegetjük, de ha beadtuk, nem lévén nálunk, nem költjük el oly könnyelműen se itálra, se más hiábavalóságokra.“

Itt ismét két történetet mond el az író. Példákban tanít.

Végre még több hasznát kiemelvén írónk a takarékpénztárnak, így végzi sorait: „Kiszámíthatlanok a takarékpénztár hasznai ugy a népre, mint a nemzetre nézve. A szorgalom hiában szerez, ha a takarékoság nem őrzi meg, ki a bő időben nem takarítgat, azt minden csapás koldus-botra juttatja. A ki megkezdte a takarítást, az azt folytatni is fogja, ha kikölcsönözésére biztos helyet talál. És természetes, hogy a ki megtakarít, csak annak van. A takarékoság eszméje egy a rendével; ha a takarékos emberek számát szaporítjuk, a rendöregbedik, kevesb lesz a bűn, ritkább a per, a nép gondosabb, azért a szülék képesek lesznek jobban neveltetni gyermekeiket, s a nevelés szelidíti az erkölcsöket. De más részről a takarékpénztár hasonló a tengerhez; mint ez összegyűjti magában a vizeket, úgy a z a tőkepénzeket, s így csak ekképen lehetséges nagyobb kikölcsönzések által elősegíteni a mezei gazdaságnak, iparnak, kereskedésnek mindazon ágait, melyek hervadozni kezdnek, nyujtván segedelmet a megszorult földművelőnek, a gyárnoknak, kereskedőnek, iparosnak közhasznú vállalataiban.“

Az iskolai takarékpénztár e hasznos intézménynyel hozza már a gyermeket közelebb összeköttetésbe.

Am lássuk, miként működik az iskolai takarékpénztár Gandban.

Minden osztály tanítójának adatik egy könyv, a melyben külön lap van nyitva, minden tanuló számára. E külön lapok ugy vannak havak és napok szerint rovatozva, hogy e

rovatokban minden nap egyszerűen be lehessen vezetni a gyermek által betett összeget. Minden gyermek szintén kap nyugtatóványul a tanító által vezetett könyv illető lapjának megfelelő lapot, a melybe szintén mindenkor beíratik az általa betett összeg. A fő (vagy igazgató) tanító, az egész iskola minden osztályáról vezet könyvet. Neki adják át hetenként az osztálytanítók a beérkezett összegeket, s mihelyt valamelyik gyermek betéte egy fránkra emelkedik, azonnal beteszi az állami takarékpénztárba. A takarékpénztári könyv aztán átadatik a tanulónak, hogy megmutassa szülőinek. Azonban tartozik a tanuló visszahozni a könyvet, mely aztán a fő (vagy igazgató) tanító őrizete alatt áll. Ha valamelyik tanuló ismét egy frankot takarít meg, az érintett eljárás ismételtetik. A takarékpénztári könyvek csak a tanuló szülőinek vagy gyámjának személyesen, vagy azok nyugtájára adatnak ki.

1872. június 30-án a gandí iskolákban már 12,420 könyvecske volt kiosztva, a melyekre 430,227 frank volt betéve.

Csekélyebb, de szintén kedvező eredmények tapasztaltak Belgium más városaiban is.

A mi már ezen intézmény — t. i. az iskolai takarékpénztár, — meghonosítását hazánkban illeti, a következőket tartjuk szükségesnek megjegyezni.

1. Ne higyük, hogy ily intézmény hatalomszóval behozható bárhol is. Gandban sem így hozatott az be. Elég az illető iskolai előljáróság, vagy az iskolát fentartó hatóság ajánlása, és ha ezt siker követi, ellenőrzése. A tanítóknak kell felfogniok, hogy hivatásuk, nem csak az oktatásban, hanem a növelésben is áll. Csak a tanítók buzgalma, folytonos, önkéntes lelkiismeretes működése hozza meg itt az eredményt.

2. A községnek, egyházi vagy világi hatóságnak, a mely az iskola felett rendelkezik, kötelessége vagyonilag is jótálcani, hogy az iskolás gyermekek által megtakarított összegek hűn, pontosan, lelkiismeretesen kezeltenek. Egyetlen visszaélés, a melyről a gyermekek vagy szülők értesülnek, megghiúsít minden további eredményt.

3. A siker mellözhetlen feltétele tehát a tanítók megbízhatósága. A hol nincsen olyan tanító, a kiért a pénzek

pontos kezelésére nézve a község a jótállást elvállalja, jobb meg sem kezdeni az iskolai takarékpénztárak behozatalát. Vagy a szabadkai példa utánozandó, hol dr. Guln S., az ottani takarékpénztár igazgatója, állított föl a gyermekek betétei számára közvetlen takarékpénztári kezelést az iskolában.

4. A gyermek által az iskola a szülőkre is hathat. Ezt előmozdítani és a jövő nemzedéket a takarékosagra oktatni és szoktatni: a takarékpénztáraknak is feladatukul kell tekinteniök. Belgiumban a takarékpénztár mindent elkövet, az iskolai takarékpénztárak létesítésére. Hazai takarékpénztáraink is csak saját érdekeket mozdítják elő, ha azon jótékony adományokból, a melyeket üzleteredményökből évenként kiosztanak, jutalmakat adnak a tanítóknak, a kik az iskolai takarékpénztárak létesítése körül legtöbb sikert tudnak fölmutatni, és apró jutalmakkal növelik a szorgalmas szegény gyermekek takarékpénztári betételeit.

5. Belgiumban magánosak és jótékony egyesületek is törekszenek iratok és jutalmazások által terjeszteni a rend és takarékoság szellemét a munkások között. A „Société Callier“ szép törekvést tanusít e téren. „A takarékoság könyve“ („Le livre de l'Épargne“) e társaságtól érdemes volna, hogy viszonyainkhoz alkalmazva irodalmunkba is átültetessék. E társaság tagjai egyszersmind szorgalmasan látogatják az iskolákat is, s szintén takarékpénztári könyvecskéket osztogatnak ki a szegény tanulóknak, a kik jó magaviseletük, rendszeretük és takarékosági hajlamuk által kitüntették magukat. Szintén követésre méltó példa.

Azonban legyen elég ezúttal ennyi figyelmeztetésül.

Adja isten, hogy a kísérletet, mely iránt az indítvány már meg van téve, hasonló siker kövesse nálunk is, mint Belgiumban. Ennek előmozdításához járulni volt czélunk e kis mű közrebocsátásával.

Budapest, 1875. május 1.

A TAKARÉKOSSÁGRÓL.

(Előadás a gandhi tanítóképző intézetben.)

I.

Miért beszélek a takarékoságról, önöknek, a kik hivatva vannak tanítókká és tanítónökké lenni? Azért, mert jövő hivatásuk nem csupán az oktatás élén állani, hanem egyszerűs-mind növelni a legnépesebb és szegényebb osztályt. Állapodjunk meg egy kissé ezen hivatásnál, a melynél nincsen nagyobb, nincs szebb. Önök mesterei a haladásnak, a polgárosodásnak. Mert mi a polgárosodás? mi a haladás? A nemzetről akkor mondják, hogy polgárosodott, ha kimivelte azon értelmi és erkölcsi tehetségeket, a melyekkel isten értelmes teremtményeit megáldotta. És a haladás ugyanezen fejlődésből áll: az oktatásnak a társadalom minden osztályára ki kell terjeszkednie és napról-napra tökéletesbbednie, de a tanítást mindég kísérnie kell a nevelésnek; csaknem szükségtelen mondanom, hogy növelés alatt az erkölcsi miveltséget értem. Az az ország, melyben minden ember tanult, a hol minden emberben meg volna kötelességeinek érzete, mintája lenne a polgárosult államnak. Egyedül ez által élveznék az emberek mind azt a boldogságot, a melyet e földön el lehet érni; mert a valódi boldogság összes tehetségeink kimivelésében rejlik, vagy hogy az evangelium szép szavaival éljek, abban, hogy oly tökéletesek legyünk mint atyánk az egekben.

Azt fogják önök mondani, barátim, hogy megfeledkeztem a polgárosodás, a haladás egyik tényezőjéről: a gazdagság kifejlődéséről, a mit anyagi haladásnak szokás mondani. De ez nem feledékenységből történt. A gazdagság nagy szerepet

játszik a polgárisodás előrehaladásában, de azért csak mód-
nak, eszköznek kell azt tekinteni, és nem szabad cél-
venni. A leggazdagabb államok egyszersmind a legelőreha-
lottabbak és a legszegényebbek maradnak leghátrább. Mert
némi gazdagság kell a közoktatási intézetek alkotásához és
szaporításához s azokhoz az intézményekhez, a melyek ezekkel
kapcsolatban állanak, a milyenek a könyvtárak, a mindenféle
múzeumok. Pedig az iskola a műhely, a hol az emberek tehet-
ségei kifejlesztetnek, iskola nélkül nincsen oktatás, nincs
növelés. Ezért nem lehet elválasztani a szellemi és erkölcsi
haladást, az anyagi haladástól. De őrizkedjenek ezeket egy
alapra állítani; ez által összetévesztenék a célt az eszközzel.
Az embernek nem hivatása, hogy meggazdagodjék; az ember
rendeltetése lelkiismeretének és értelmének fejlesztéséből áll.
A növelés és erkölcsösség, e kettő a cél, a melyre minden
erőnkől törekednünk kell, de törekvésünk csak akkor sikeres,
ha a társadalom bizonyos mértékben gazdag, a társadalom
meg csak akkor gazdag, ha egyes tagjai tehetősek. Így az
anyagi haladás eszköz, míg a szellemi és erkölcsi haladás a
cél. Elmélkedjenek egy keveset lételünk végcéljairól, és
érteni fogják a mit gondolok. Midőn elhagyjuk e világot,
vajjon magunkkal visszük-e házainkat, birtokainkat, pénzün-
ket? Nem; egyedül jó és rossz tulajdonainkat visszük el, és
ezek azon növeléstől és oktatástól függenek, a melyben része-
sültünk. Melyik ember a boldogabb élete végén? Nem az a
ki leggazdagabb, hanem az, a ki legtöbbet tett szellemi és
erkölcsi tehetségeinek fejlesztésére.

Most már érteni fogják, barátim, hogy mi a nagy, a
szép az önök hivatásában, és hogy miért beszélek önöknek a
takarékoságról. Ki ad irányt a gyermek nevelésének és fej-
lődésének? A tanító. Önök vetik meg tehát a polgárosodás
első alapjait; önök alapítják meg a haladást. De ezzel nem
mondtam eleget. Az emberiség óriási túlnyomó többsége nem
részesül más oktatásban, mint az ugynevezett elemiben. Önök
tehát egyedüli tanítói annak a néposztálynak, a mely a mel-
lett, hogy a legszámosabb, egyszersmind a legszegényebb.
Ebből következik, hogy a társadalom jövője az önök kezei

közt van. Sokáig a munkásosztály úgyszólván a társadalmon kívül állott. Az ókorban, a munkások bizonyos osztályai, különösen azok, a kik a földet művelték, rabszolgák voltak; a középkor hosszú századain át, a rabszolgákból jobbágyok lettek, s végre a jobbágyok is felszabadítottak. Végre az 1789-ki forradalom minden embert egyenlőnek nyilvánított, és mindenkit politikai szabadsággal ajándékozott meg. Ezen idő óta roppant mozgalom van a társadalomban. A népuralmat hirdetik. Gyökeres átalakulás van készülóban. Ezen átalakulás lehet végzetes, de lehet jótékony is. Végzetes lesz ha a munkásosztály tudatlan és miveletlen marad, a milyen szerencsétlenségünkre még majd mindenütt; mert tudatlanságukban és elvakultságukban, azt képzelik a munkások, hogy életfeltételeik megjavítására az egyedüli út: a társadalmi rend felforgatása, a magánbirtok eltörlése; ebből erednek a socialista és communista álmok, melyek ha bármikor megvalósulhatnának, a társadalom elveszne; mert csak a személyes egyéni erők működése mellett állhat fen. Nem szabad tehát előlni az egyéniséget az emberben; fejleszteni kell, s úgy irányozni, hogy minden ember azt a helyet foglalja el a társadalomban, a melyet tehetségei neki kijelölnek. Ha az átalakulás ezen értelemben megy véghez, jótékony lesz, mert minden ember számára tiszteletreméltó helyet fog biztosítani, mindenkinek alkalmat ad értelmi és erkölcsi tehetségeinek kifejlesztésére, meg fogja hozni nekünk az egyedüli boldogságot, a melyet kívánhatunk. Ez annyi, mint hogy az oktatásnak kell megelőzni az átalakulást, s önök barátim, mesterei ennek. A nevelés, melyet önök a munkásnak adnak, tanítja meg őt, hogy rossz eszköz a társadalom felforgatása, helyzete javítására, mert maga lesz első áldozata oly zavargásnak, a mely előlne minden ipart, s így minden munkát. A nevelés, a melyet önök a munkásnak adnak, tanítja meg őt, hogy ha vannak jogai, vannak egyszersmind kötelességei is; és hogy boldogságát kötelességeinek teljesítésében fogja találni.

Ez nem elég, fogják mondani: a munkás anyagi helyzetét is javítani kell, mert különben nem is lehet módjában mivelní eszt és lelkét. Elismerem; és ezért nem is ítélem el

azon törekvéseket, a melyeket a munkások helyzetük javítására tesznek. Mit mondok? sőt magam mutatok nekik biztos utat, a melyen elérhetik azt a jólétet, a mely szükséges, hogy az ember saját szellemi és erkölcsi tehetségeinek kifejlesztésére gondot fordíthasson. De a helyett, hogy a socialistákkal egyetemben a birtok, a tulajdon megszüntetését követelném, azt mondom a munkásoknak: „Egyedül önmaguktól függ, hogy birtokosokká legyenek. Ne keressék boldogságukat a társadalmi rend megdöntésében, mert az általános pusztulás első áldozatai maguk lesznek. Boldogságuk saját maguktól függ. Tanulják meg mérsékelni vágyaikat és fékezni szenvedélyeiket. Tanuljanak meg takarítani, mert a takarékoság ez és semmi egyéb. A takarékoság ezen értelemben csalhatatlan mód anyagi körülményeik javítására s így értelmi és erkölcsi haladásukra.

Látják, barátim, minő nagy hivatásuk lesz a készülő átalakulásban. Önök nem csak megalapítói az értelmi és erkölcsi haladásnak; önök hivatva vannak a munkásosztály átalakítására, tanítván a munkás gyermekének, hogy önmaga ura sorsának, hogy maga is megszerezheti magának az értelmi és erkölcsi haladás azon eszközét, melyet annyira irigyel, a jólétet, magát a gazdagságot, ha a takarékoságot gyakorolja, a melyre önök a kiseddévótól kezdve tanítják, s folytatólag hirdetik a községi iskolákban, a felnőttek iskoláiban. Önök részt vettek a takarékoságban mint iskoláink növendékei gyermekkoruktól fogva. Ime felnőttek, nemsokára tanítókká és tanítónókké lesznek. Itt az idő, hogy megmondjuk, miért hoztuk be iskoláinkba a takarékoságot, és hogy rávegyük önöket a legtevékenyebb munkásságra e nagy munka keresztülvitelében.

II.

Ha iskoláink növendégeitől kérdezem, mi az a takarékoság és miért takarítanak, nagy zavarba vannak a felelettel. Egy részök azt mondja: A pénz félretevése, a helyett, hogy elköltenők. Mások hozzá teszik: gondoskodás, hogy

legyen egy falatunk az éhség ellen. Van valami igaz e feleletekben, de nincs bennök a teljes igazság. A fősvény is félreteszi pénzét, a helyett, hogy elkölte; de azért nem fogják róla mondani, hogy takarékos. Van tehát takarékoság, mely erény, és van pénzgyűjtés, a mely bűn. Nem csak a gyermekek zavarják össze a takarékoságot a fukarsággal. Jóindulatú emberek is szemünkre vetették, hogy fősvénységre tanítjuk a gyermekeket, vagy legalább nyereszkezőkké teszszük, megfosztván az érzelmek azon nagylelkűségétől, mely, mint mondják, őket megkülönbözteti. Munkánk egyik sarkpontjáról van itt szó; állapodjunk meg kissé.

Csak egy kissé kell gondolkoznunk, barátaim, hogy össze ne zavarjuk a fősvénységet a takarékosággal. Miért halmozza rakásra pénzét a fukar, oly mértékben, hogy csaknem a szükségest is nélkülözi? Gyűjt, hogy gyűjtsön, reá nézve a gazdagság az életcél, és nem is álmodik arról, hogy kincseinek hasznát vegye. A fősvénység gonosz szenvedély, lelki betegség, csaknem örültség. Vajjon nekünk, kik a takarékoságot hirdetjük, a gazdagság életcélunk-e? Azzal a kijelentéssel kezdtem, hogy a gazdagság csak eszköze az értelmi és erkölcsi fejlődésnek. A ki takarékos, az tudni fog bánni a gazdálkodása folytán összegyűlt tőkével, és jó hasznát reményli venni, mert tudja, hogy az élet célja nem meggazdagodni, sem pedig kincsekben találni örömet, hanem magunkat szüntelenül tökéletesbbiteni. Így tehát képtelenség minket azzal vádolni, hogy mi a gyermekeknek a fősvénységet hirdetjük. Sőt van valami gyűlöletes is ezen vádban; mert azzal vádol bennünket, hogy mi a vétket, egy lelki betegséget, az örültséget tanítjuk.

Senki sem fogja tagadni, hogy a takarékoság erény. Nem abból áll ez, hogy semmit se költsünk, hanem abból, hogy semmi haszontalanságra ne költsünk. Vannak szükséges kiadások; kell költenünk életünk fentartására, pedig az ember nem csak kenyérből él; eszének és lelkének szintén vannak szükségai, a melyeket ki kell elégíteni. Vajjon egy értelemmel megáldott lénynek nem első szükségai közzé tartozik, magát mivelni, kifejleszteni okosságát és megvilágosítani lelkiismeretét.

retét? Nem első kötelességünk-e jót tenni? Ime a jogos kiadások, mert rendeltetésünk eléréséhez értelmi és erkölcsi tökéletesbedésünkhöz közelebb vezetnek.

A takarékoságnak, barátaim nincsen más célja. A mit apránként, napról-napra megtakarítunk, tőkét alkot; a tőke az a mit mi gazdagságnak nevezünk; tehát eszköze az értelmi és erkölcsi fejlődésnek: ime ez jogosultsága a takarékoságnak. Egy példával fogok szolgálni, melyet az önök érzelme- és gondolatvilágából meríték. Önök közül barátaim, már többen gyűjtöttek iskoláinkban, hogy maguknak szótárt, vagy más közhasznú könyvet vehessenek. Örömmel láttam ezen takarékoságot és szeretném ha általánosan elterjedne iskoláinkban. Mindnyájunknak szükségünk van könyvekre, mert a jó könyv az ész és lélek tápláléka, fejleszti az értelmet és jó érzelmeket sugalmaz, melyek a jó cselekedetek eszközlői. Különösen önöknek, leendő tanítóknak és tanítónőknek, van szükségök válogatott könyvekből összeállított könyvtárra; mert sok ismerettel kell birniok, hogy hivatásukat jól betöltsék: rossz tanító, a ki nem tud százszor többet, mint a mit tanít. Tehát gazdálkodjanak, hogy maguknak könyvtárt alkothassanak. Lehetnek önök közt olyanok, a kik teljesen vagyontalanok; a kik azt fogják mondani, nem gazdálkodhatnak anélkül, hogy új terheket ne rónának szülőikre. Ezen választ gyakran kaptam, midőn a tanítóképző intézetek növendékeinek a takarékoságot ajánlottam. Akarom hinni, hogy az ellenvetés őszinte. De ez épen egy új alkalmat nyujt azok számára, a kik tehetősebbek, a gazdálkodásra, azon társaik részére, a kik szükségben vannak. Önök értenek. Megtakarított pénzükhöz nyúlnak, többen összeállanak, hogy megajándékozzák a szükséges könyvvel tanulótársukat; mikép adhatnák szebb jelét a szeretetnek egymás irányában? A vallás, az erkölcs azt tanítják: szeressük felebarátunkat; és szeretni nem annyit tesz-e, mint jót tenni azokkal, a kiket szeretünk?

A mit most mondtam önöknek, válaszul szolgál egy más vádra, melyet ellenünk felhozni szokás. Lehetetlen tagadni, hogy a gazdálkodás erény, de azt tartják, nem kell a gyermekeknek hirdetni, mert ezáltal az önzést tanítjuk nekik

és elöljük bennök a nagylelkűséget. Mennyi ábránd és mily nagy tévedés rejlik ez ellenvetésben! Azt hiszik, hogy a gyermekek nagylelkűek, holott ők önösek, mondjuk ki, hogy önzők. Nézzék önök ezt a gyermeket: szülői szegények ugyan, de vasárnap egy pár krajczárt adnak neki, hogy mullassa magát; siet magának valami nyalánkságot venni: vajon gondol-e arra, hogy szülőivel megoszsa? Gondol-e arra, hogy barátainak adjon belőle? Siet megenni, nem is gondolva arra, hogy szülői maguktól vonták meg az ételt, hogy ő részesüljön benne. A mit zsebpénznek szoktak nevezni, az az önzés iskolája. A ki azt mondja a gyermeknek, hogy tegye félre e pár krajczárt, nem önzésre tanítja őt, sőt inkább arra tanítja, hogy hagyjon föl ábrándjaival; tanítja az önkéntes nélkülözésre, és nem ez-e az áldozatkészség, az önmegtagadás, az önfeláldozás, kezdeté? Ez nem elmélet. A gyermek nemsokára felfogja, hogy mire való a takarékosság, a melyet gyakorol, midőn magától egy ohajtott nyalánkságot megtagad; kérdezzeti, hogy milyen összegek vannak takarékpénztári könyvében, kiveszi és miért? Többnyire, hogy családja kiadásaihoz hozzájáruljon, néha, hogy apját eltemethesse és hogy özvegyen maradt anyjának kenyeret adjon: vajon olyan leczkék-e ezek, melyek önzésre tanítanak?

E tárgyra vonatkozólag egy esetet beszélek el, a melynek magam voltam tanúja. Egy iskolát látogatva meg, ajtaja előtt egy ifjú leányt találtam, a ki zokogott. A felnőttek iskolái egyikének volt növendéke. Bánatának okát kérdeztén, azt felelé, hogy apja hirtelen, váratlanul meghalt, és hogy takarékpénztári könyvéért jön. Észre vettük, hogy egy idő óta, meglehetősen összegeket takarított volt meg, sőt némileg gyanakodtunk is reá. Elbeszélte nekünk, hogy férjhez készült menni; az ő és vőlegénye megtakarítását hozta el minden vasárnap az iskolába. A kis tőkének, a melyet gyűjtöttek, első beruházásaikra kellett volna szolgálni. Most pedig kivette az összeget, hogy atyja temetésének költségeit fedezze, és hogy kenyeret adjon anyjának, elmebeteg bátyjának és fiatalabb testvéreinek. Minő áldozat! És neki nem is jutott eszébe, hogy áldozatot hoz. Csak atyjára gondolt, csak róla beszélt.

Azon perczben lemondott a férjhezmenetelről, miután családja számára kellett dolgoznia. Ime a takarékoság gyümölcse; vajon önzés-e az?

III.

Visszatérek a takarékoságra, melyet Gand iskoláiban a legzsengébb kortól kezdve életbe léptettek: mert vannak takarékpénztári könyvek kisdedóvóinkban. Ezen iskolákba 1871-ben július 1-én összesen 2659 gyermek járt és ezeknek 980 takarékpénztári könyvök volt, az év első felében 401 új könyvet nyitottak meg. Bűnül róják föl nekünk, a miben mi haladást látunk. Azt mondják, embertelenség 3 – 6 éves gyermekeket megfosztani az élvezettől, hogy nyalánkságokat egyenek és ezen kegyetlenségnek egyáltalában nincs czélja. Vajon meg lehet-e értetni ily koru gyermekekkel, mi az a takarékoság erénye? Mire való a takarékoság, ha a gyermekek nem tudják mit csinálnak?

Felelek önöknek, barátim, ezen új vádra; alkalmat nyújt az nekem, hogy oly tanácsokat adjak önöknek, a melyeket nemsokára alkalmuk nyílik alkalmazni. Miért vannak a kisdedóvók? Nem csupán azért, hogy megóvják a gyermekeket; egyszersmind nevelő intézetek. Vajon van-e oly meghatározott kor, a mikor a gyermeket nevelni kezdik. A nevelés az étellel kezdődik és azzal végződik. Természetesen változik az értelmi erők fejlődési arányához képest. A legifjabb korban fegyelmezés; az erényt megszokás által csepegtetik be a gyermekebe. Miért ne szoktatnák a gyermeket takarékoságra, a mint szoktatjuk engedelmességre? Meg kell-e várni a gyermeknél az értelem kifejlődését, hogy neveléséhez láthassunk? A kérdés képtelenséget rejt magában: annyi volna, mint várni a gyermek tehetségeinek fejlesztésével, a míg tehetségei kifejlődnek? A növelés fokozatosan halad előre: minden korban azt mondják és tanítják a gyermeknek, a mit képes megérteni és megtenni.

Mint tanítsuk a takarékoságot, kisdedóvóinkban és községi iskoláink alsóbb osztályaiban? Azt mondjuk a gyer-

meknek, hogy rosszul tesz, ha pénzét nyalánkságokra költi, a melyek többnyire rosszak és betegekkel teszik őket. Annyit mondtunk-e ezzel, hogy meg kell fosztani a szegény kicsinyeket a jó gyümölcsök élvezetétől? Isten mentsen ettől. Azt tanácsoljuk az anyáknak, hogy maguk vegyék meg a gyümölcsöt vagy csemegéket, a melyeket vagyonukhoz képest gyermekeiknek adhatnak, és egyék meg közösen a családban. Ezen alakban, a kiadás, a helyett hogy káros lenne, hasznossá válik, s a családi szellem emelésére fog szolgálni, a helyett, hogy az önzést táplálná.

A mint fejlődik a gyermek értelme, megmagyarázzuk neki a takarékoság előnyeit. Hamar felfogja azokat. Minden gyűjtés az iskolában, alkalmat nyújt egy erkölcsi lecke adására. Az 1871-iki év első felében Gand összes iskoláiban, beleértve a felnőttek iskoláit is, több mint 6500 forint gyűlt be. E gyűjtések fillérei mind megannyi csepp a szomszúság esetére. Közönségesen ruha vételre szolgálnak, maguknak azoknak, a kik a pénzt megtakarították, vagy testvéreiknek: nem ér-e többet jól öltözve lenni, mint vasárnaponként rossz édeségeket enni? Ime oly lecke, mely minden gyermekhez szól. Gyakran a lecke erkölcsösebb jellemmel bír. Betegség gátolja az atyát a dolgozásban; a család éhezne a gyermekek takarékpénztári könyvei nélkül. Ime egy azon ezer eset közül, a mely iskoláinkban naponként előadja magát. Vannak olyan szülők is, a kik vak tudatlanságukban, ellenszegülnek a takarékoságnak. Egy fiatal munkás leány megtakarította anyja tudta nélkül azt a mit vasárnaponként tőle fizetésén kívül kapott. A munka szünetelni kezdett, a mint gyárvárosainkban oly gyakran megesik. Az anya jajgat és azt mondja, hogy koldulni kell menniök. Nem, válaszol leánya; van ötven frankom a takarékpénztárban. Ez elég lesz egypár hétre nekünk, ha csakis a legszükségesebb dolgokra szorítkozunk; addig munkát fogunk találni. Az anya örömkönyeket sírt midőn ezen kincshez nyúlt, és áldotta azokat, a kik a takarékoságot behozták az iskolába.

IV.

Ha a gyermek tízennégy éves koráig az iskolában marad, meg lehet érteni a takarékoság erkölcsi hasznait. Ez szerintem, a legfontosabb dolog, de egyszersmind a legnehezebb. Egész figyelmeiket felhívom arra, a mit mondani fogok. Az embernek vannak szükségei, a melyeket ki kell elégítenie; vannak szükséges, jogos kiadásai. De vannak az embernek olyan szükségei is, a melyeket maga teremt magának, a melyeket ez okból mesterséges szükségeknek neveznek, ellentétben a természetes szükségletekkel. A természet követelte szükségleteknek megvan határa. Csak bizonyos mennyiségű élelmi szer kell arra, hogy éljünk; ha azt túlhaladjuk, az életet támadjuk meg, a helyett, hogy feltartanók, mert a mértéktelen táplálkozásból betegségek támadnak és siettetik a halált. Így van ez a többi természeti szükséglettel is; csak egy öltözet ruha kell, hogy betakarjon, nem öltünk fel kettőt; nem lakhatunk két házban egyidőben. Még a szellem követeléseinek is könnyen eleget lehet tenni; az oktatás ingyenes a szegények számára, és a közkönyvtárak, a népkönyvtárak, a gyűjtemények alkalmat adnak az iskoláinkban elkezdett szellemi oktatás ingyenes folytatására.

Mesterséges szükségégeinknek ellenben nincs egyéb határa az ember vágyainál, e vágyak pedig végtelenek. Csak körül kell tekinteniök, hogy erről önök meggyőződjenek. Vagy méginkább tekintsenek belkiismeretükbe, kutassák izléseiket, szokásaikat és önmagukban is fel találják csiráit azon mértéket nem ismerő szükségleteknek, a melyeket az emberi elme folyvást szaporítani törekszik. Azon mesterséges szükségletekre, a melyek már önök közt is kifejlődtek, például csak a dohányozást hozom fel: a tanítójelöltek legnagyobb-részt szivaroznak, és a kik tanítónóknak készülnek, legnagyobb részben hajlammal bírnak a piperére. Vajon a dohányozás természeti szükség-e? Én nem dohányozom és azért mégis eljutottam a vén korra. Ime egy haszontalan kiadás; sőt legtöbb esetben ártalmas szokás: a dohány mértéktelen élvezete betegségeket okoz, a halált siettet. Egyik barátomat,

a ki férj és családapa is volt, élete virágában láttam elhalni, midőn a legszebb reményekre jogosított; a dohányozás sietette halálát. Azt fogják önök mondani, hogy mértéktelenül élt vele. Igen, de a mértéktelenség elkerülhetetlen, mert a vágy, a melyet kielégítünk, elvégre szenvedélylyé válik; és a szenvedélyt mi sem tartóztathatja vissza, nem a betegség, nem maga a halál félelme. Ez a barátom, a kiről önöknek beszéltem, igen értelmes ember volt, érezte, hogy árt magának a dohányozással; mi is megmondtuk, hogy megöli magát, de ő azért folytatta a dohányozást.

Csaknem felesleges, a pipere rendellenes hajlamáról szólanom. A mint öltözetük túlhaladja az egyszerűséget, a mi nem zárja ki a jóízlést, felesleges kiadásokat tesznek. Ha e kiadások nem is ártanak a testnek, pedig gyakran ártanak is, annál inkább veszélyeztetik a lelket, a melyre gyakran halálosan hatnak. A fiatal leány, a ki csupán öltözetein töri esztét, haszontalan lesz; elfelejti, hogy e földön rendeltetése esztét és lelkét ékesíteni és nem testét cziczomázni. Fényüző hajlama olyan öltözetek után sovárog, a melyek helyzetét vagyoni állását túlhaladják. Hogy szerzi meg ezeket? Nem folytatom . . . Hány fiatal leány lett áldozata a pipere szeretetének!

Most már értik önök a takarékoság erkölcsi befolyását. Takarékosnak lenni annyit tesz, mint kerülni minden szükségtelen kiadást, minden olyan kiadást, a mely valódi szükségleteinket túlhaladja, mely nincsen összhangban társadalmi helyzetünkkel. Hogy gazdálkodjunk, tehát mérsékelnünk kell vágyainkat: minden kis megtakarítás egy-egy győzelem valamely rosz szenvedélyünkön. Ezen értelemben a takarékoság az erény kezdete. Lássák önök, annak a kis gyermeknek, a ki hétfőn kisdédóvónkban tanítójának adja azt az egypár krajczárt, a melyet vasárnap kapott, hogy ezen a pénzen valami nyalánkságot nem vett, le kellett küzdenie valamely vágyát, diadalmaskodott a küzdelemben: ez az erkölcsi tökéletesbülés útja. A vágyak nőnek a korral, a ki kis gyermekkorában megtanulta leküzdeni, mérsékelni azokat, tudni fogja utóbb legyőzni erősebb vágyait is. Így lesz a takarékoság a kötelesség gyakorló iskolájává. S vajon nem

ez-e rendeltetésünk? Isten nem követeli-e tőlünk, hogy szüntelen küzdjünk rossz hajlamainkkal? és ezen folytonos küzdelmek diadalai nem koronáját képezik-e életünknek? Mig ellenben, ha a gyermek kis korában megszokja minden vágyát kielégíteni, ugyszólva bölcsőjétől kézdve a gonoszt tanulja; mert ifjú korában ugyanazt fogja tenni, a mit gyermekkorában tett. Hiába inti őt belátása és lelkiismerete, hogy küzdje le vágyait, melyek naponként több-több uralmat gyakorolnak fölötte; nincs ereje küzdeni, mert megszokta minden ábrándjának teljesedését. A mint az ember, a ki nem fejlesztette ki eszét és testét munka által, gyenge és tudatlan marad, úgy a ki soha sem küzdött szenvedélyeivel, az sem lesz elég erős később azokkal szembeszállani, a gonosz karjaiba esik a nélkül, hogy meg is kísérelte volna az ellenszegülést, mindég mélyebben süllyed, s végre lelke elölésével végzi.

Hallom az önök ellenvetését, barátim. Azt mondják, elvenni az embertől vágyait, előlni szenvedélyeit, annyi mint minden boldogságától megfosztani őt. Hányszor vetették szemünkre gyengéd anyák és bőkezű emberek, hogy a gyermekeket szerencsétlenné teszszük, megfosztván őket, koruk egyetlen örömétől, a csemege-evéstől! Holott, épen mivel azt akarom, hogy önök boldogok legyenek és hogy az önökre bizott gyermekeket is mind azon boldogságban részesítsék, a mely korukban lehetséges, ragaszkodom én oly állhatatosan az áldozatkészség eszméjéhez, mely alapjában egy és ugyanaz a takarékos-sággal. Igen áldozatot kérek, azt akarom, hogy hagyjanak fel avval, a mit gyönyöröknek neveznek; de állítom, hogy az én rideg erkölcsstanom sokkal boldogabbá teszi önöket, mint ha élvágyaikat és ábrándjaikat kielégítik. Ime egy kis leány, a ki szereti a szalagokat, szerencsétlen volna, ha nem szerezhetné meg magának ezen rongyokat; a helyett, hogy vasárnapi zsebpénzét félretenné, ezen hiábavalóságok vételére fordítja. Ekkor aztán boldog és elégedett. A gyermekből fiatal leány válik, lát gazdagon öltözött asszonyokat, irigyli öltözetüket, lelke egész mélyéből vágyik az után; de ezen boldogságot nem szeresheti meg, nincsen módjában. Már most nagyon szerencsétlen, és még sokkal szerencsétlenebb, ha a kísérte-

teknek enged, a melyek ellentállhatatlan erővel támadják meg, miután nem tanulta meg az ellenszegülést. Lássák önök ellenben azt a másik gyermeket, a ki a kisedóvótól kezdve megtanulta a takarékoszást és vágyai leküzdését. A mikor a veszedelmes ifjúkor elérkezik, neki is lesznek vágyai, hanem ezeket könnyen el fogja fojtani, megszokván a küzdelmet azokkal szemben. Nem panaszkodik sorsán, elégedett és boldog azon körülmények közt, a melyekbe őt isten helyezte. E két fiatal leány közül, melyik fog élvezni valódi boldogságot?

Ne mondják nekem, hogy a gazdagok az igazán boldogok, mert minden kívánságuknak eleget tehetnek. Nem, ezt nem tehetik; és ha nem tanulják meg mérsékelni vágyaikat, épen olyan szerencsétlenek, mint a munkás gyermeke, a ki irigyli vélt boldogságukat. Az ember vágyai végtelenek, míg a kielégítésre szolgáló eszközök korlátoltak. Alkalmuk lesz egykor elkényeztetett gyermeket növelni, olyant, a kit szülői minden kívánságának teljesítésére szoktattak. Meg fognak győződni, hogy nincs nála szerencsétlenebb gyermek. Semmi sem mulattatja ezeket, már mindennel el vannak telve; lehetetlen dolgokat akarnának: a holdat és a csillagokat követelik, és miután nem lehet ezt megszerezni, haragusznak, kiabálnak, dúlnak-fúlnak mérgükben. Ezen gyermekek képei, azon embereknek, a kik azt hiszik, hogy a boldogság minden vágyuknak teljesítéséből áll; ha a szerencsétlenséget keresnek, nem választhatnának biztosabban odavezető utat. És pedig olyan sokan vannak, a kik így gondolkoznak! Minden túlzás nélkül lehet mondani, hogy a munkásosztály meg van mértelendezve ezen végzetes balvéleménytől: neki a gazdagok, a kiket irigyel, a világ boldog lakói. Nem, barátaim, a gazdagság csak eszköz, megszerezheti nekünk a boldogságot, de szerencsétlenné is tehet bennünket. Én részemről mindég hálát adtam istennek, hogy szegénynek születtem. A szegénység buzdítás a munkára, és a munka az ember rendeltetése, mert a munka fejleszti ki tehetségeinket, és ez hivatásunk. Isten rendelete, hogy napról-napra tökéletesebbek legyünk; boldogok a kik engedelmeskednek isten szavának, a kik nem hallgatnak rá, szerencsétlenek!

Vajon a munkás nem töltheti-e be hivatását e földön, munkásnak, szegénynek maradván? Az iskolák megadják neki az alkalmat, hogy magát kiképezze; minden kornak megvan külön iskolája. Ime a boldogságnak egy oly neme, a melyről a miveletlen munkásnak fogalma sem lehet: ezek a szellemi élvezetek, tiszta élvezek, a melyek sohasem hagynak magok után bánatot. A szív érzelmei sem hiányoznak nála soha: ki akadályozná őket, hogy egymást szeressék? és van-e nagyobb boldogság, mint szeretni és szeretettetni? Mit irigyelhetne tehát a munkás a gazdától? Semmit. Csak egy dolog hiányzik nála, a megelégedés saját sorsával és azon társadalmi helyzettel, a melybe őt isten helyezte. Csak éppen azért elégedetlen, mert tudatlan. Ha csak egy pillanatig is gondolkoznék, nem azt kellene-e mondania, isten nem akarta, hogy minden ember gazdag legyen, a mint nem akarta, hogy minden ember egyenlő szellemi és erkölcsi tehetségekkel legyen megáldva? Isten adta nekünk az életet. Isten áldott meg értelmi és erkölcsi tehetségekkel. Isten akarta, hogy ebben a korban és ezen országban, ezen, meg ezen család keblében szülessünk. Az ő gondviselése irányozza végzetünket; áldjuk kezét, a helyett, hogy feltámadnánk ellene, mert nem lázadás-e isten ellen, szidni végzetünket, azért, hogy szegényeknek születünk.

V.

Nem dugom be füleimet a munkások igazságos panaszaik elé. „Nevelni ajánlkoznak bennünket, mondják, és már tizedik évüktől elzárnak valamely műhelybe vagy gyárba, a hol reggeltől estig dolgozunk, a nélkül, hogy időnk volna, hogy magunkat a szellemi élvezeteknek adhassuk. A családi élet örömeiről beszélnek nekünk; pedig reánk nézve nem létezik család. Gyermekkorunkban alig látjuk atyáinkat és anyáinkat, miután azok folytonosan dolgozni kénytelenek. Ha felnöttünk és megházasodunk, alig látjuk nejeinket (férjeinket) és gyermekeinket. Még ha pár órai szünetünk van is, nem tölthetjük azt családunk körében; van-e család házi tűzhely

nélkül? Mik a mi lakásaink? Egészségtelen kunyhók, a melyekbe irtózunk belépni, és a melyeket sietünk elhagyni.“ Sok igaz van ezen keserű panaszokban, de az is igaz, hogy legnagyobb részt a munkás maga segíthet a bajon, a mely miatt panaszodik. A takarékoság anyagi, szellemi és erkölcsi ujjászületésének eszköze lehet, és kell hogy legyen.

A midőn a felnőttek által látogatott iskoláinkban hirdettük a takarékoságot, a tanulók nagyrészt nem értettek meg bennünket. Azt mondtuk nekik, hogy a takarékoság kötelesség; nem tudták mi az a kötelesség. Mikor nagy bajjal megmagyaráztuk nekik, hogy az embernek vannak teljesítendő kötelességei és hogy a takarékoság egy ilyen kötelesség, azt viszonzták, hogy a munkásnak nincsen módjában gazdálkodni, hogy a mit a legjobb esetben megtakaríthat, olyan csekély dolog, hogy nem is érdemes vele elkezdeni. Csak kitartás útján voltunk képesek a takarékoságot behozni náluk. Még mai nap is csak a kisebbségnek van a felnőttek között takarékpénztári könyve; 1871. év július 1-én 514 könyv volt 1242 tanuló közt. A munkásnőknél az arány kedvezőbb, 1415 tanuló közül 926-nak volt könyve. Községi iskoláinkban, a takarítás, sokkal jelentékenyebb, de az arány megfordítva, a fiúkra kedvezőbb: 3741 fiu közül 1871. július 1-én 3000-nek volt könyve, míg 3234 leány közt 2533-nak.

E számok mutatják, hogy volt okunk a takarékoságot községi iskoláinkba behozni. Sokkal könnyebb a gyermekeket jóra szoktatni, mint a rossz szenvedélyeket kiirtani a felnőtteknél. És sokkal könnyebb megértetni a takarékoság áldásait azokkal, a kik az oktatás jótékonyágában részesültek, mint azokkal, a kiknek esze miveletlen maradt.

VI.

Nem szükség önöknek mondanom, hogy az embernek kötelességei vannak önmaga és embertársai irányában. S könnyen belátják önök, hogy a takarékoság egyike ezen kötelességeknek. Isten törvény gyanánt szabta elénk a tökéletesbű-

lést: ez első kötelességünk; ebből ered minden kötelesség, a melyet az erkölcs és vallás elénk szab. Mindenek előtt szükséges, hogy az ember éljen. Miként szerzi meg magának az eszközöket a megélhetésre? Munka által, a szó legtágabb értelmében véve, a szellemi és anyagi munka által. De a munka nem elegendő; betegség szintűgy gátolhat a munkában, mint az öregség; még a midőn erőnk teljében van is, hiányozhatik a munka. Miből él akkor a munkás? Ha nem takarít a szükség esetére, koldulnia kell. Isten koldulásra teremtett-e? és ha mindenki koldulna, ki adna akkor a koldusnak? Nem; a munka megszerzi a megélhetési eszközöket azon időre is, a mikor nem lehet dolgozni: ha megtakarítunk abból, a mit munkával szerzünk. Költsünk kevesebbet, mint a mennyit szerzünk, ime a biztos mód magunkat a nyomor ellen biztosítani, sőt jólétet, gazdagságot is szerezni; mert így alakultak a tőkék, és alakúlnak ma is szemünk láttára. Kötelesség levén a munka, az a takarékosság is! Há a munkás eleget tesz e kötelességnek, meg lesz jutalmazva a családjában uralkodó jólét által.

Panaszkodik a munkás, hogy nincsen lakása, nincsen házi tűzhelye. Adunk mi neki eszközt, mely által maga teremthet magának, — ez a takarékosság. Ismertem egy munkást, a ki fiával látogatta a felnőttek iskoláját. Volt neki a takarékpénztárban 1200 frankos könyve, most már bizonyára lesz 1400 vagy 1500 frankja. Olyan tőke ez, a melyen nem sokára háztulajdonos lehet. A mit egy munkás tehet, miért ne tehetné azt minden munkás? A munkásoknak fogalmuk sincs a takarékosság hatalmáról. Gand községi iskoláiból 1871. július 1-én a takarékpénztárba 279.857 franknál több volt betéve. És ez az összeg távolról sem üti meg azon összeget, a melyet azóta meggazdálkodtak, mióta a takarékosság be van hozva az iskolákba, mert máris sokan kivették pénzüket: már említettem, hogy csupán ezen év első felében 6500 forint gyűlt be. És a mozgalom mindinkább növekszik. Ha minden növendék fog takarítani a kisedévótól kezdve, milliókra megyünk.

Nem akarom a munkásokat hiú ábrándokkal biztatni, légvárákat festve eléjük. A gazdagság útja nyitva előttük;

vannak gyártulajdonosok, a kik eleinte munkások voltak, de minden munkásból nem lehet gyáros. A legtöbbnek sorsa, hogy örökre munkás maradjon. Mint munkásoknak kell törekedniök sorsukat javítani. A takarékoság nyújt erre módot. Már mondtam, hogy a munkás megveheti a házat, a melyben lakik. Ime már egy végtelen jótétemény. Lesz magának lakása, lesz családi köre. Mai nap nagyon is igaz, hogy a munkás kerüli a családi kört, hogy a korcsmák gyászos élvezeteinek adja magát. Ne társadalmi helyzetét okozza ezért, egyedül ő maga a hibás. Ha félretenné azt a pénzt, a mit a korcsmában elkölt, csinálhatna magának házi tűzhelyet, a hol feltalálná a megelégedést és a boldogságot. A munkás nevében is fekszik a hiba. Ha miveletlen és pazar, rendetlenség uralkodik a családban, a melyet szenny és nyomor követ. Örömmel látom iskoláinkban emelkedni a takarékos munkások számát. Mikor a munkás felesége is takarékos lesz, a munkás maga is az lesz, helyzetük merőben megváltozik.

Meg fogják tanulni önök, barátaim, vagy talán már tapasztalatból tudják is, hogy a munkás háztartás átka a hitelre vásárlás. A ki hitelre vesz, drágán vásárol és rossz árúkat; tehát előre megadja uzsorás kamattal a hitelnek az árát. Ez annyi, mint eladósodni egész életére, úgy hogy mindig nyomorult és szerencsétlen lesz. A takarékoság módot nyújt a munkásnak készpénzzel vásárolni. A jóléttel megelégedés és boldogság fog uralkodni a családban, a hol most egyenetlenség, nyomor és szerencsétlenség uralkodik.

A család! Ebben kell keresni a munkásnak boldogságát, nem a korcsmában. A rendetlenség és egyenetlenség pokollá teszi a családot; a rend és takarékoság mennyé varázsolja. Ne mondja a munkás, hogy a hosszú munka, a melynek alája van vetve, nem enged kellő időt, hogy családi életet éljen. Kétségen kívül nehéz munkája; de nem látja-e, hogy ura szintén egész nap a gyárban, az irodában van? A tudományos ember szintén el van távolítva övétől. A nő a háztartást viszi; a gyermekek iskolában vannak; csak az ebédnél és este látják egymást. Mi akadályozza a munkást, hogy ugyanazt tegye? Hagyjon fel a korcsmával, és neki is

meglesz az az élvezete, a melynek hiányát panaszolja. A gyárból kilépve, örülni fog gyermekei láttára, kikérdezi, hogy mit csináltak az iskolában ; részt veszen játékaikban. Vannak pihenő napok, ezeket egészen családja körében fogja tölteni dorbézolás helyett. Nem mind feltételei-e ezek a boldogságnak ?

VII.

Azt hiszem, senki sem fogja tagadni a takarékosság áldásait. Sokáig azt tartották, hogy a munkásra nézve az lehetetlen. Igen, a felnőtt és tudatlan munkásra nézve lehetetlen a takarékosság, — de a lehetetlenség rossz szokásaiban rejlik, mondjuk ki, bűneiben. Sok munkaadó kísérlette már meg munkásai körében behozni a takarékossgot ; de sikeretlenül. Innen a sok panasz a munkásokra : javíthatatlanok, mondják és háladatlanok, még azt sem fogják fel, ha velük jót akarnak tenni, nincs mit tenni egyebet, mint saját sorsukra hagyni őket. A tapasztalás, melyet iskoláinkban tetünk, megfelel e vádakra. Engedjék meg nekem a gyárosok, ha azt mondom, hogy rosszul fogtak a dologhoz. Takarékosság csak akkor létezik valóban, s csak akkor jótékony hatású, ha a munkás kötelességérzetből teszi. Már pedig hogy az emberben meglegyen a kötelességérzet, ahhoz némi értelmi fejlettség szükséges: a föl nem világosított lelkiismeret hallgat. A miveletlen munkás nem tudja, hogy teljesítendő kötelességei vannak ; hogy takaríthatna tehát kötelességből ? Ha a szerencsétlen, háladatlan, elvakult, tudatlanságának kell betudni. Tehát azon kell kezdeni, hogy oktassuk, neveljük. Ezért hozták be Gand iskoláiba a takarékossgot. A siker teljesen kielégítő. Iskoláinkat, a kiseddóvókat is ide számítva, 1871. év július 1-én 13.330 tanuló látogatta ; ezek közt 8408-nak volt takarékpénztári könyve. A mozgalom ezen irányban, mindig nagyobb mérvet ölt. Igaz ugyan, hogy még 4922 tanulóknak nincsen könyve, de ezek közül le kell legalább ezret számítani, a kik nagyon fiatalok, hogy egy pár krajczárt is takaríthatnának. Nem szabad figyelmen kívül

hagyni azt az ellentállást sem, a melyet a felnöttek tanúsítanak. Ha a gyermekek közül nem mindegyik gazdálkodik, a szülők makacosságának lehet betudni; kezdetben sokan voltak ily szülők, most számuk kezd alászállani; nemsokára senki sem lesz, ha az ifju nemzedék, mely a takarékoság eszméiben növeltetik felserdül.

Teljes bizodalommal állíthatom tehát, hogy eljön a nap, a mikor iskoláink minden növendékének lesz takarékpénztári könyve. És a mi Gandban lehetséges, mért ne történhetnék ugyanaz másutt is. Már is be van hozva a takarékoság majd minden nagyobb városunk iskolájába, terjed a vidéken is. Ezzel meg lesz téve az első lépés azon mozgalom érdekében, melynek föladata, átalakítani a munkásosztályt. Sokat kell még tenni, sok akadályt kell legyőzni; jelezni fogom ez akadályokat, mert önök azok, barátim, a kiknek segítségével győzhetjük le azokat.

VIII

Az imént beszéltem a szülőkről, a kik ellenszegülnek tanácsainknak. Eleinte mindenütt találkoznak ez ellenszegüléssel. A bizalmatlanság ennek főoka; és ez érthető: a szerencsétlenek, kik megtakarított pénzüket jegyzőkre, bankárookra bízák, gyakran rászedettek. Meg kell tehát ezeknek magyarázni, hogy mi a takarékpénztár. Hogy itt pénzük biztosabban van elhelyezve, hogy legalább ötös kamatot hoz.

De sokakat ez az ötös kamat nem elégít ki. A mint nagyobb összeget gyűjtöttek a takarékpénztárba, kiveszik, hogy sorsjegyeket, részvényeket vegyenek. A sorsjegy valódi szerencsejáték, a melyet részemről örökösen elleneztem; minden sorsjáték csalás, csak olyan szerencsejáték, a melyet törvényeink tiltanak, mert az ilyen játékok mindég annak a hasznára vannak, a ki a játékot tartja, a résztvevők rovására. A nyeremény a részt vevők legnagyobb részére hiú, elérhetetlen ábránd. E mellett ezen játék szerencsétlen oldala, hogy a véletlennek köszönhető hirtelen meggazdagodás reményét táplálja. Pedig a munkásba nem szabad belecsepegtetni, a véletle-

nül meggazdagodás vágyát; ellenkezőleg, azt kell neki mondani, hogy nem szabad kívánnia, hogy egyszerre meggazdagodjék, hanem, hogy helyzetét biztos eszközök által kell törekednie javítani; úgy hogy ha pénzét a takarékpénztárba teszi.

A tárgy, a melyet érintettem, a legnagyobb fontossággal bír; jól meg kell gondolni és minden alkalommal ajánlaniok mind növendékeiknek, mind szülőknek a munkát és takarékossgot, a melyek biztos jövedelmet nyújtanak; a szerencsésjáték minden nemétől óvniok kell őket; remények, a melyek véletlen vak esetnek köszönhető nyeresémmel kecsegtetnek, ártalmasak. De nem ebben fekszik a legnagyobb akadálya a takarékossgnak, részvények, sorsjegyek vétele már maga is tökélt föltételez. Gyakran magában az iskolában fognak önök makacs ellenszegülésre találni, különösen azon iskolákban, a hol tandíjt fizetnek, a hová a jobb módú polgárok gyermekei járnak. Vannak szülők, a kik magok helyezik el gyermekeik pénzét: erre nincs mit mondani. Vannak családok, hol a gyermekek nem kapnak zsebpénzt. Erre szintén nem lehet semmit mondani. De vannak kevésbbé jó indokok is, a melyek akadályozzák a polgári családok gyermekeit a takarékossgban: nevezzük nevén a dolgot: a hiúság előitéletei. Nem akarják, hogy az ingyenes iskolák növendékeivel összezavarják őket, vagy pedig szégyenlenek hetenként egy pár krajczárt hozni, mikor más gyermekek tekintélyesebb összegeket hoznak; vagy pedig inkább szeretnek nyalánkságokra költeni. A hiúság tökéltlenség és pedig nagy tökéltlenség, mondhatni, hogy, mint a tétlenség, a bűnök anyja. A szülőknek be kellene ezt látni és leküzdeni ezen tökéltlenséget gyermekeikben, a helyett, hogy táplálnák. A torkosság és nyalánkság szintén hibák, a melyekből szintén ki kell őket gyógyítani. Ha a szülők nem teszik, önöknek a kötelessége, barátim, azt tenni, önök hivatása nevelni a gyermekeket és nem legyezni hibáikat. Hirdessék hát nekik a takarékossgot, s azon erkölcsi hasznokat, a melyeknek forrása. És ne csüggedjenek soha; újra meg újra térjenek vissza e tárgyra, s végtére is diadal-maskodnak.

Elérkeztem az akadályok legnagyobbikához. Ha a gyermek elhagyja az iskolát, folytatja-e a takarékossgot? A takarékossg ellenségei azt felelik, hogy nem; szerintök az iskolai takarékossg mesterkelt mozgalom és így csak látszólagos. A gandi iskolák tanítóihoz ezt a kérdést intézték: „Hány növendék folytatja a megtakarítást, ha kilépett az iskolából?!“ Az volt a felelet, hogy összesen 668 növendék folytatta a takarékossgot. De nem lehet tudni biztosan a növendékek számát, a kik az iskolát elhagyva maguk gazdálkodtak. Annyi bizonyos, hogy a takarékossg folytattatik azután is, hogy kilépnek az iskolából; de az is bizonyos, hogy a gyermekek nagy részben ki veszik megtakarított pénzüket, a mint elhagyják az iskolát. Jobban mondv a szülök kivesszik a gyermekeik által betett pénzt. Ez mutatja, hogy az általam jelzett akadály csak ideiglenes és hogy nem kell nagyon aggódni rajta. A takarékossg nem mehet át az erkölcsökbe rögtön. Hadd nőjenek fel csak azon nemzedékek, melyeket a takarékossgban növeltek. Lassú de biztos forradalmat készitünk elő; mint az évszázados fáknak, ezen átalakulásnak is idő kell, hogy gyökeret verjen. Mostantól kezdve, barátim, a jövőt tartva szem előtt, kell munkálkodnunk.

IX.

Leginkább késlelteti a takarékossgai mozgalom általános elterjedését szerintem az, hogy a gyermekek nagyon korán, oly korban hagyják el az iskolát, a mikor még nem képesek megérteni, hogy a takarékossg kötelesség. Mit is érthet egy gyermek a kötelesség teljesítése alatt, különösen egy reá nézve oly súlyos kötelesség alatt, minő a takarékossg? Elfelejtji a leckéket, a melyeket a takarékossgról kapott, a mint elfeledi mindazt, a mire tanították. Ha sikerülne a gyermekeket tizenéves koráig az iskolában tartani, minden meg volna nyerve. Mert a 14 éves gyermek már megkedvelte a tanulást, később is fogja látogatni a felnöttek iskoláit, a hol megtartja azokat a jó szokásokat, a melyeket az alsóbb iskolákban elsa-

jávitott. Most még nem tehetnek önök egyebet, mint hogy hirdetik a takarékossgot minden alkalomkor és minden alakban. Szünet nélkül meg kell kérdeni a gyermekektől, mi a takarékossg és miért takarítnak. Ezen kis teremtesek olyan könnyelműek, és a takarékossg olyan komoly dolog, hogy nagyon gyakran kell róla beszélni, ha azt akarjuk, hogy benyomást tegyen lelkökre. Kitünő mód erre, a takarékossgot feladat tárgyává tenni, mind iránygyakorlatul, mind számtani példákban. És ne elégedjenek meg egy feladattal, sokat adjanak ilyenfélét, míg a takarékossg úgy szólva vérévé válik a tanulónak.

Mindég tanácsoltam a tanítóknak és tanítónőknek, hogy maguk is vegyenek maguknak takarékpénztári könyvet. Rosz szónok, a ki maga nem követi azt a mit hirdet. Miután önök azt mondják növendékeiknek, hogy a takarékossg erény, kötelezve vannak önök is követni ezt az erényt, különben szavaiknak semmi hatása sem lesz. Különösen szükséges ez, a midőn először hozzák be az iskolába a takarékossgot; le kell küzdéniök a szülők bizalmatlanságát; ez a bizalmatlanság elenyészik, ha látják, hogy önök is rábizzák pénzőket a takarékpénztárra. Ugyan ezen oknál fogva szeretném, hogy a tanítóképezde minden növendékének legyen takarékpénztári könyve, kivétel nélkül. Szomorúan tapasztalom, hogy vannak önök közt, a kik a községi iskolában takarítottak és most már nem teszik azt. Van elég kifogásuk; részemről egyet sem engedek meg, mert én csak azt kérem, hogy néhány fillért tegyenek félre, a mit pedig mindenki megtehet.

Az iskolát elhagyó növendékek legnagyobb része, mint mondják, megszűnik gazdálkodni. Elmondottam első okát: hogy a növendékek nagyon fiatal korban hagyják el az iskolát. De a hiba a tanítókat is terheli. Vannak közöttük, a kik nincsenek teljesen meggyőződve a takarékossg áldásairól, vagy jobban mondva arról, hogy a takarékossgot, úgy kell az iskolában tanítani, mint a többi erényt. Ezért határoztam el magam ezen beszéd tartására. Ha a tanító szent hivatásának magaslatára emelkedik, megtartja befolyását azon növendékekre is, a kik elhagyják az iskolát; azután is követik taná-

esait. Igen könnyű mód van ezen befolyás megnyerésére: szeressék önök a gyermekeket, s azok is szeretni fogják önöket, szeretni fogják szülőik is. Szólítsák fel azokat, a kik az iskolát elhagyják, hogy ezentúl is hozzák el, a mit megtakarítottak, vasárnaponként, ha megtudták önök nyerni szeretetüket, meg-fogják ezt tenni. Kövessék önök őket részvétellel munkáikban, ajánlják nekik, hogy látogassák a felnőttek iskoláit; beszéljenek a szülőkkel, legyen kitartásuk s elvégre minden akadályt le fognak győzni; nincs ember, a ki ne engedne a szeretetnek.

A felnőttek számára alapított iskolákban más akadályokkal fognak találkozni. Eddig olyan munkások és munkásnők látogatták ez iskolákat, a kik még semmiféle nevelésben nem részesültek, vagy a kik igen fiatal korukban hagyva el az iskolát, elfelejtették azt a keveset, a mit ott tanultak. Ezek tanulatlanok, mondhatni tudatlanok. Önök a kötelességről beszélnek előttük, de ők nem tudják, mi az. Önérzetökre hivatkoznak, de ez az érzelem nincs meg bennök. Lelkiismeretökhöz szólnak, de az néma. Mindazonáltal nem kell elcsüggedni. Türelem: a mivel a tudatlan munkások nem bírnak az, hogy értelmük nem lévén kiművelve, lelkiismeretök nincs fölvilágosítva. A mily mértékben fejlődik az értelem, a lelkiismeret is felébred. Ugyanezen idő alatt megnyerik önök növendékeik bizalmát; szeretet által megnyerik önök hajlamaikat, és mindent megnyernek tőlök, a mit önök akarnak. Ezer ellenvetést tesznek, feleljenek önök nyájasan. Az egyik azt fogja mondani, neki lehetetlen takarítani; vizsgálják önök szokásait és úgy fogják találni, hogy mesterkélt szükségei vannak, melyeket elhagyva sokat megtakaríthat. Hányan vannak, a kik nem takarítanak és 10—20 sőt több forintot is kiadnak a bálozásra! Mások azt mondják, nem érdemes gazdálkodni: ezekkel számíttassák önök, mennyire nő a tőke a kamatok által, az eredmény meglepi őket. Mások azt felelik, hogy nincs kedvök takarítani: mutassák meg ezeknek, hogy a takarékoság kötelesség, hogy az embernek kötelességeit teljesíteni kell, akár tetszik, akár nem.

A nagy akadály, melyet a felnőtteknél találnak önök,

költő hajlamukban és pazarlásukban rejlik. Mint valamely ragályos nyavalya szállja meg az az iskolából kilépő gyermeket. Ez a legveszedelmesebb kor a munkás életében. Csak egy gyógyszert ismerek e baj ellen. Ez a munkás egyletek. Ezekben a munkás szórakozásra, mulatságra talál, egyszersmind szellemi és erkölcsi táplálékra. Önök, barátim, nagy befolyást gyakorolhatnak ezen társulatok kebelében. Látogassák ezeket, tartsanak értekezéseket, azaz beszélgetéseket a munkásokat érdeklő dolgokról és különösen kötelességeikről. Hirdessék az asszonyoknak a családi erényeket és a boldogságot, melyet azok gyakorlásában fognak találni. Figyelmeztessék és óvják azoknak gyászos izgatásától, a kik a társadalmat fel akarják forgatni; bizonyítsák be előttük, hogy mint munkások is boldogok lehetnek.

Sokat követelek önöktől, barátaim! Azzal kezdtem, hogy önök a polgárosodás mesterei. Fogják fel önök teljesen hivatásuk nagyszerűségét, és töltsék be azt buzgalommal és önfeláldozással. Ezen áldozatokkal telt élet boldogságát még ezen életben feltalálják, mert boldogság szeretni. És ki lehet e tekintetben önöknél boldogabb? Minden év új nemzedéket hoz az iskola padjaira, gyermekeket, a kiket önök szerethetnek, és a kik viszonozzák önök jó indulatát. Ne panaszkodjanak alacsony sorsukról, mert valójában önök ezen világ kegyeltjei: szeretnek és szerettetnek éltök végső napjáig. Ne irigyeljék hát a gazdagságot, mert ki gazdagabb önöknél? Önök birják a szeretet kincsét és ez a kincs soha nem fogyatkozik meg!

Boldogok önök között, a kik teljesen felfogják hivatásuk szentségét!

DEBALLAGI MÓR

Betéti-ív

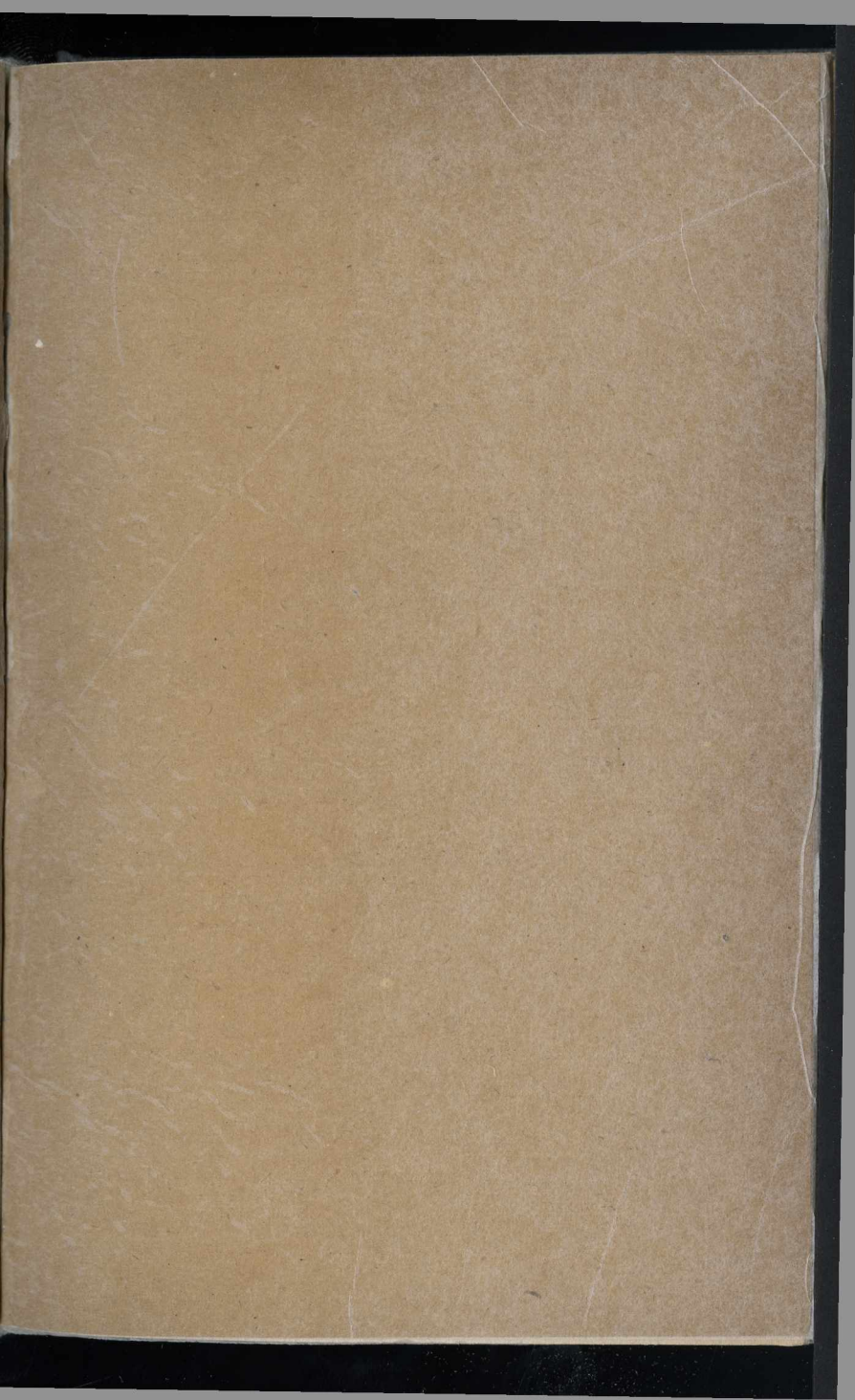
részére

187...-ik évre.

A helybeli takarékpénztárnál külön könyvre tőkésítettett.

Év	Hó	Nap	Az illető tanító aláírása	ft	kr.
187					
187					
187					
187					
187					
187					
187					
187					
187					
			Mindössze . . .		

A Franklin-Társulat

magyar irodalmi intézet és könyvnyomda kiadásában megjelent:

Berthes H. J. Elemi képzéstan. Németből. (168 l, 8-rét.)

Füzve 65 kr.

Hermann Ferencz. Általános tanítás- és tanodai neveléstan.

Utmutatás a néptanodai tanítói hivatal czélszerű be-
töltésére. A fennálló »Tanmódisme« (Methodenbuch)
nyomán kidolgozva. Magyarra átdolgozta M e n n y e i
József. (XV. és 280 lap, 8-rét.) Füzve 1 frt.

Kant Immánuel paedagógiája vagy nevelésről írott könyve,
melyet dr. Rink Fridrik Tódor németül kiadott. Ma-
gyarra fordítva s függelékkal megtoldva id. M á n d y
Péter által. (VIII. 112 lap, 8-rét.) Füzve 80 kr.

**Lutter Nándor, dr. Módszeres vezérkönyv a népiskola mennyi-
ségtanához.**

I. füzet (8-rét, 153 lap) füzve	80 kr.
II. füzet (8-rét, 112 lap) füzve	80 kr.
III. füzet (8-rét, 68 lap) füzve	50 kr.
IV. füzet (8-rét, 120 lap) füzve	80 kr.

Markó Lajos. Vezérkönyv a testgyakorlás tanításához. Tani-
tók és tanítójelöltek számára. 29 fametszvénynyel.
(8-rét, 96 lap.) Második javított kiadás. Füzve 60 kr.

**Mészáros Imre. Segédkönyv a népiskolákban használatban
levő ABC- és olvasókönyv kezeléséhez.** Néptanítók
és tanítójelöltek számára. Harmadik kiadás. (XII,
176 lap, 8-rét.) Füzve 50 kr.

**Otte dr. Tanító az elemi tanodákban vagy nézleti oktatás-
mód.** Fordította K o l l e r K. Második kiadás. (287 l,
8-rét.) Füzve 80 kr.

